

Konjunkturinstitutets syn på resursutnyttjandet

MATS DILLÉN,
KRISTIAN NILSSON
OCH GÖRAN ZETTERGREN

REPLIK Konjunkturinstitutets bedömning av resursutnyttjandet och dess inflationsprognoser har varit föremål för två kommentarer i Ekonomisk debatt. Martin Flodén (2005) menar att osäkerheten i skattningar av jämviktsarbetslösheten generellt är mycket stor och att KI inte varit tillräckligt tydlig med detta. Denna kritik är det svårt att invända emot. Men Flodén anser dessutom att KI borde publicera konfidensintervall för jämviktsarbetslösheten. Problemet är att KI inte använder sig av en skattad ekvation utan gör en samlad bedömning baserad på löne- och inflationsutvecklingen, den reala ekonomiska utvecklingen, olika indikatorer på resursutnyttjandet samt resultaten från ekonometriska skattningar. Eftersom jämviktsarbetslösheten är en icke-observerbar storhet finns det heller inget ”utfall” att jämföra med. Ett konfidensintervall i statistisk mening kan därför knappast beräknas.

KIs syn på arbetsmarknadsläget sammanfattas av det så kallade arbetsmarknadsgapet, där bedömningen av jämviktsarbetslösheten är en central parameter. Arbetsmarknadsgapet samt det nära relaterade produktionsgapet används internt i KIs prognosprocess för avstämning och för att tillförsäkra kon-

sistens mellan prognosens olika delar. Det används också externt som pedagogiskt instrument för att kommunicera KIs syn på arbetsmarknadsläget. KI har sedan 1999 haft en explicit bedömning av jämviktsarbetslösheten till grund för sin analys av resursutnyttjandet i ekonomin, och har sedan 2001 redovisat denna bedömning i *Konjunkturläget*. KI anser att en tydlig och kvantifierad syn på resursutnyttjandet är nödvändig för att utomstående ska kunna bedöma och kritiskt granska den makroekonomiska bedömning KI gör.

Det ligger i sakens natur att det är svårt att uppskatta jämviktsvärden när ekonomin under lång tid befinner sig i ojämvikt. De flesta bedömningar som gjordes av jämviktsarbetslösheten i mitten av 1990-talet var betydligt högre än de som gjordes fem år senare. Flodén menar att KIs bedömning reviderats kraftigt även under perioden 2002–2005. Flodéns beskrivning av KIs arbetsmarknadsgap innehåller tyvärr ett antal missförstånd, vilka dock inte är så allvarliga att de behöver påverka hans slutsatser.¹

Alla som arbetat med markroekonomiska bedömningar eller prognoser vet att man från tid till annan tvingas göra betydande revideringar. Ibland skrivs också hela den ekonomiska historien om när Nationalräkenskaperna revideras långt bakåt i tiden. Med detta i åtanke är det snarare förvånande hur väl KIs bedömning av jämviktsarbetslösheten från 1999 bestått tidens tand. Vid tre tillfällen (mars 2001, mars 2002 och augusti 2002) har KI funnit anled-

Mats Dillén är prognoschef på Konjunkturinstitutet. Mats.Dillén@konj.se

Kristian Nilsson är biträdande prognoschef på Konjunkturinstitutet. Kristian.Nilsson@konj.se

Göran Zettergren är enhetschef på Enheten för arbetsmarknad och prisbildning på Konjunkturinstitutet. Goran.Zettergren@konj.se

¹ KIs arbetsmarknadsgap definieras inte som skillnaden mellan faktisk arbetslöshet och jämviktsarbetslöshet, vilket Flodén tycks anta, utan som faktiskt arbetade timmars procentuella avvikelse från potentiellt arbetade timmar. KI utgår inte heller från öppen arbetslöshet utan från utvidgad arbetslöshet (vilken förutom öppet arbetslösa även inkluderar sk latent arbetslösa). Man kan således inte på något enkelt sätt härleda KIs bedömning av jämviktsarbetslösheten ur arbetsmarknadsgapet, såsom Flodén gör i figur 1. I figur 2 försöker Flodén påvisa att KIs bedömning av arbetsmarknadsgapet ofta revideras. I figuren blandas dock helårssiffror för perioden före juni 2003 med siffror för första kvartalet för perioden efter. Bägge figurer är därför något missvisande.

ning att – marginellt – ändra sin syn på jämviktsarbetslösheten, vilket också redovisats i *Konjunkturläget*. I *Lönebildningsrapporten 2004* övergick KI också till en mer kortsiktig definition av jämviktsarbetslösheten, som även inkluderade så kallad ”speed-limit”-effekter. Detta kortsiktiga mått kan tolkas som hur lågt arbetslösheten kan falla på ett till två års sikt utan att inflationsmålet hotas. Den långsiktiga jämviktsarbetslösheten ändrades inte för 2004 men en viss upprevidering gjordes bakåt i tiden. Den enda betydande revideringen av KIs syn på arbetsmarknadsgapet som framkommer av Flodéns figur 2 beror således på den sammantagna effekten av dessa ändringar. I efterhand kan man konstatera att KI kunde ha varit tydligare i sin beskrivning av detta metodbyte.

Flodén ifrågasätter också rimligheten i KIs bedömning av arbetsmarknadsgapet. Det faktum att detta varit negativt under huvuddelen av perioden 1993–2005 ger enligt honom ”anledning att ifrågasätta Konjunkturinstitutets mått” eftersom arbetslösheten enligt ”vanliga tolkningar” inte systematiskt kan avvika från jämviktsarbetslösheten. Det Flodén bortser ifrån är att svensk arbetsmarknad i början av 1990-talet drabbades av den kraftigaste nedgången i modern tid. Under fyra år föll sysselsättningen med sammanlagt 12 procent. Många av dem som förlorade jobben lämnade arbetskraften för gott och andra blev strukturellt arbetslösa. Den konjunkturrella arbetslösheten torde dock ha varit betydande i mitten av 1990-talet.

Av flera skäl, bland annat den sammantaget mycket strama penning- och finanspolitiken, dröjde det till 1997 innan arbetsmarknaden riktigt började återhämta sig. Trots att sysselsättningen 1998–2001 växte med sammanlagt 8

procent, ökade inte vare sig inflationen eller löneökningstakten i någon uppseendeväckande takt förrän 2001 (denna uppväxling av löneökningstakt och inflation har också varit huvudskälet för de upprevideringar av jämviktsarbetslösheten som KI gjort sedan dess). Enligt KIs bedömning hade en sådan utveckling varit omöjlig om det inte hade funnits en betydande konjunkturrell arbetslöshet i utgångsläget. Det finns också andra indikationer på att gapet i genomsnitt varit negativt under denna period. Inflationen har exempelvis understigit inflationsmålet under huvuddelen av perioden trots att Riksbanken hållit reporäntan betydligt lägre än de flesta bedömningar av jämviktsräntan.

Jansson och Palmqvists (JP) kritik av KI i *Ekonomisk Debatt* nr 6 2005 är mer uppseendeväckande. Deras beskrivning av KIs inflationsprognoser är direkt missvisande. De slår in öppna dörrar när de hävdar att ”det inte går att analysera inflationsutvecklingen enkom med utgångspunkt från ett arbetsmarknadsgap”. Det torde vara uppenbart från *Konjunkturläget* att KIs inflationsprognoser baseras på ett betydligt bredare underlag än så. Till stöd för sitt antagande att KIs inflationsbedömning endast baseras på arbetsmarknadsgapet refererar JP bl a till den fördjupningsruta som KI publicerade i april 2005 på sin hemsida.² Det bör dock noteras att termen arbetsmarknadsgap inte nämns en enda gång i denna ruta.

JP tycker sig också ha upptäckt en ”inkonsistens” i KIs analys eftersom KI i december 2004 inte rekommenderade en räntesänkning men gjorde så i mars 2005 trots att arbetsmarknadsgapet inte var så mycket lägre. Det JP inte nämner är att KI reviderade ner sin inflationsprognos mellan dessa två tillfällen och att det är inflationsutvecklingen och

² ”Låg inflation beror på svag arbetsmarknad”, www.konj.se/ruta050516

inte arbetsmarknadsläget som ligger till grund för vår penningpolitiska rekommendation. I *Konjunkturläget* finns för övrigt ett särskilt avsnitt som behandlar de viktigaste prognosrevideringarna och skälen till dessa. Detta exempel belyser ytterligare att JPs antagande om KIs ensidiga fokusering på arbetsmarknadsgapet är felaktig.

KIs bedömning, vilken bland annat kommer till uttryck i den ovan nämnda fördjupningsrutan, är att det för närvarande är det svaga arbetsmarknadsläget som utgör huvudförklaringen till den låga inflationen i Sverige. KI lägger också generellt sett stor vikt vid arbetsmarknadsläget i inflationsbedömningen, i synnerhet på lite längre sikt. Inflationen påverkas av en rad faktorer och det är inte självklart att Riksbanken bör reagera på alla dessa på samma sätt. Vissa priser, såsom oljepris, elpris och priser på frukt och grönt, är normalt mycket volatila och påverkas i hög grad av faktorer som Riksbanken inte kan styra över. Andra faktorer är mer fundamentala för penningpolitikens inriktning. En generell brist på arbetskraft som genererar alltför höga löneökningar är något som Riksbanken måste reagera på. Men det innebär inte att arbetsmarknadsläget är det enda Riksbanken behöver ta hänsyn till. Det behöver heller inte innebära att arbetsmarknadsläget kan förklara en betydande del av den kortsiktiga variationen i inflationstakten.

Janssons och Palmqvists ekonomiska beräkningar visar att KIs arbetsmarknadsgap under perioden 1994-2002 inte bidrog till någon ytterligare information om inflationstakten på ett kvartals sikt, givet utfall för löner, produktivitet, oljepriser, importpriser och inflationsförväntningar. Eftersom utfallet på KPI normalt publiceras före de flesta av dessa variabler är den praktiska användningen av denna ”prognosekvation” högst tveksam. Att arbetsmark-

nadsgapet inte förbättrar ekvationens förklaringsgrad är inte särskilt förvånande eftersom JP inkluderar enhetsarbetskostnaden (uppdelad i löneutveckling och produktivitetstillväxt) i ekvationen, vilken torde utgöra den främsta kanalen för hur arbetsmarknadsgapet kan tänkas påverka konsumentpriserna.

Janssons och Palmqvists redogörelse kan ge läsaren intrycket att Riksbanken och Konjunkturinstitutet gör radikalt olika bedömningar av svensk ekonomi i allmänhet och av inflationsprocessen i synnerhet. Den analys av svensk ekonomi som presenteras i *Konjunkturläget* respektive *Inflationsrapporten*, liksom de bedömningar och prognoser som KI och Riksbanken gjort de senaste åren – inklusive flera missbedömningar – har dock varit mycket samstämmiga.

En skillnad mellan KI och Riksbanken är att KI publicerar en kvantitativ bedömning av såväl jämviktsarbetslöshet som resursutnyttjande. Detta medför naturligtvis att KI öppnar sig för kritik. En sådan kritik är välkommen särskilt om den ger ett konstruktivt bidrag till hur man ska bättre kunna bedöma resursutnyttjande och inflationstryck på några års sikt. Även Riksbanken måste naturligtvis göra en bedömning av dessa storheter men har – av olika skäl – valt att endast redovisa rent kvalitativa bedömningar av resursutnyttjandet (såsom ”relativt lågt”, ”måttligt”, ”fortsatt stramt” osv).

KI har vid några tillfällen varit något snabbare att rekommendera räntesänkningar medan Riksbanken på motsvarande vis ibland haft mer bråttom att höja räntan. I debatten har Riksbanken ibland anklagats för att förhålla sig asymmetriskt till målavvikelser, dvs se mindre allvarligt på en för låg inflationstakt än en för hög. Det är dock högst oklart om sådana avvägningar förklarar skillnaden mellan Riksbanken och KI i synen på penningpolitikens inriktning.

En alternativ tolkning är att Riksbanken generellt bedömer att resursutnyttjandet är mer ansträngt än vad KI gör. Detta skulle kunna förklara varför Riksbanken ofta haft en något snabbare uppgång av inflationen i sina prognoser än KI och därför ibland valt en något mindre expansiv penningpolitik.

En kritisk granskning av Riksbankens syn på resursutnyttjandet, liknande den vi nu ägnar oss åt beträffande KI, skulle vara befruktande för den ekono-

miska debatten. För att en sådan granskning skulle bli meningsfull krävs dock en betydligt större öppenhet från Riksbankens sida.

REFERENSER

Flodén, M (2005), "Är arbetsmarknadsgapet ett mått på penningpolitikens framgång?", *Ekonomisk Debatt*, årg 33, nr 4, s 58-61.

Jansson, P och S Palmqvist (2005), "Mer om Konjunkturinstitutets arbetsmarknadsgap", *Ekonomisk Debatt*, årg 33, nr 6, s 53-58.